

GLOBAL TENDENSIYALAR: RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA JAHON IQTISODIYOTINING RIVOJLANISHI

Negmatov Ulug'bek¹, Isomaddinov Usmonali², Xasanov Murodjon³, Tursunov
Ibrohimjon³

¹ PhD, Namangan Davlat Texnika Universiteti.

² Katta o'qituvchi, Namangan Davlat Texnika Universiteti.

³ Talaba, Namangan Davlat Texnika Universiteti.

E-mail: aflotun.team+murodjon19955@gmail.com

DOI: 10.61587/mmit.tiue.uz.v1i1.327

Annotatsiya. Maqolada jahon iqtisodiyotining zamonaviy tendensiyalari tahlil qilinadi va raqamlashtirishning ekologiyalashtirish siyosatini shakllantirishga ta'siri ko'rib chiqiladi. Ekologiyalashtirishning mazmuni aniqlashtiriladi, uning barqaror rivojlanish uchun zarur shart-sharoitlar yaratishdagi o'rni yoritiladi. Asosiy urg'u iqtisodiy faoliyatning atrof-muhitga salbiy ta'sirini kamaytirish, energiya sarfini pasaytirish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishga beriladi. Raqamli texnologiyalar resurslardan samarali foydalanishga yordam berishi, yashil texnologiyalar va qayta tiklanuvchi energiya manbalari esa issiqxona gazlari hamda boshqa ifloslantiruvchi moddalarning chiqishini kamaytirishi ta'kidlanadi. Maqolada IoT, sensorlar, katta ma'lumotlar, sun'iy intellekt, blokcheyn, elektron boshqaruv va ekologik startaplar ekologik siyosatni qo'llab-quvvatlovchi muhim vositalar sifatida ko'rib chiqiladi. Xulosa shuki, jahon iqtisodiyotining muvaffaqiyatli rivojlanishi texnologik, ijtimoiy va ekologik omillar o'rtasidagi muvozanatga tayanishi kerak, bunda raqamli texnologiyalar ekotizimning muhim qismiga aylanadi.

Kalit so'zlar: globalizatsiya, raqamli iqtisodiyot, raqamli texnologiyalar, ekologiyalashtirish, barqaror rivojlanish, yashil transformatsiya, yashil iqtisodiyot, raqobatbardoshlik, iqtisodiyot, innovatsiya, raqamlashtirish.

GLOBAL TRENDS: DEVELOPMENT OF THE WORLD ECONOMY IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION

Negmatov Ulugbek¹, Isomaddinov Usmonali², Khasanov Murodjon³, Tursunov
Ibrohimjon³

¹ PhD, Namangan State Technical University.

² Senior Lecturer, Namangan State Technical University.

³ Student, Namangan State Technical University.

E-mail: aflotun.team+murodjon19955@gmail.com

Abstract. The article analyzes current trends in the world economy and examines the impact of digitalization on the formation of environmental policy. The essence of greening is clarified and its role in creating the necessary conditions for sustainable development is highlighted. Particular emphasis is placed on reducing the negative environmental impact of economic activity, lowering energy consumption, and using natural resources rationally. Digital technologies are shown to contribute to more efficient resource use, while green technologies and renewable energy sources help reduce greenhouse-gas emissions and other pollutants. The article considers IoT, sensors, big data, artificial intelligence, blockchain, e-government, and environmental start-ups as important tools supporting environmental policy. It concludes that the successful development of the world economy should be based on a balance between technological, social, and environmental factors, with digital technologies becoming an important part of this ecosystem.

Keywords: globalization, digital economy, digital technologies, greening, sustainable development, green transformation, green economy, competitiveness, economy, innovation, digitalization.

Muammoning qo'yilishi

Raqamlashtirish yaqin 5–10 yil ichida jahon iqtisodiyoti o'sishining asosiy drayverlaridan biri sifatida qaraladi. Raqamli texnologiyalar korxonalarga bevosita unumdorlikni oshirish bilan birga, vaqtni tejash, yangi mahsulot va xizmatlarga talabni shakllantirish, sifat va qiymatni oshirish kabi bilvosita afzalliklar ham beradi. Raqamli texnologiyalar davlat, biznes va fuqarolar uchun birdek muhim iste'mol vositasiga aylangan.

Raqamli iqtisodiyot faqat axborot va telekommunikatsiya sohasini emas, balki sanoat, qishloq xo'jaligi, qurilish, xizmatlar va moliya tizimini ham qamrab oladi. Ekologiya bilan raqamlashtirishning bog'liqligi shundaki, davlat ekologik siyosatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish qarorlariga integratsiya qilish, elektron boshqaruv va ekologik ma'lumotlarning avtomatlashtirilgan tizimlarini joriy etish zarurligini belgilaydi. Bu esa shaffoflikni, operativlikni va boshqaruv sifatini oshiradi.

Raqamli texnologiyalarning jahon iqtisodiyoti, ekologiya va xavfsizlikka ta'siri ko'plab mahalliy hamda xorijiy tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. Ular raqamli transformatsiya, biznes modellarini yangilash, yashil iqtisodiyot va barqaror rivojlanish masalalariga alohida e'tibor qaratadilar. Kudlay V. raqamlashtirish jarayonlari uyg'un ekotizim yaratish va barqaror rivojlanish maqsadlariga xizmat qilishini ta'kidlaydi. Kotsko T. A. esa iqtisodiyot, ta'lim va madaniyatning ekologiyalashtirilishi davlat va bozor institutlari bilan birgalikda barqaror rivojlanish mexanizmini shakllantirishini qayd etadi. Tymoshenko N. Yu. va Melex N. V. raqamli texnologiyalarni qo'llagan holda korxonalar o'z faoliyatini moslashtirishi, usullarini yangilashi va elektron biznesga o'tishi zarurligini ko'rsatadilar.

Tadqiqotning maqsadi jahon iqtisodiyotining ekologik rivojlanish mazmunini va uning tarkibiy qismlarini raqamli transformatsiya sharoitida ochib berish, asosiy muammolarni tahlil qilish hamda xalqaro munosabatlar tizimida ekologik komponentni yaxshilashning strategik yo'nalishlarini aniqlashdan iborat.

Asosiy materiallar bayoni

Jadal global o'zgarishlar sharoitida davlatning yaxlit ijtimoiy-iqtisodiy tizim sifatidagi farovonligini ta'minlaydigan samarali iqtisodiy siyosat uchun yangi nazariy asoslar izlash tobora muhimlashmoqda. Globalizatsiyalashgan xalqaro muhitda raqamli transformatsiyalar xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasidagi munosabatlarga mikro-, makro- va mezo darajalarda ta'sir ko'rsatadi. Ishlab chiqarishni ekologik modernizatsiya qilish bevosita raqamli transformatsiyalar bilan bog'liq.

Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida raqamli texnologiyalar keng joriy etilishi bilan bog'liq bir qator xususiyatlar shakllandi: korxonalarining raqamli transformatsiyasi, sharing economy, elektron tijorat va mobil to'lovlar, IoT, sun'iy intellekt va mashinaviy o'rganish, fintech, blokcheyn hamda kriptovalyutalar, robotlashtirish va ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish. Bu tendensiyalar yangi imkoniyatlar va yangi chaqiriqlarni yuzaga chiqaradi.

Raqamli iqtisodiyot axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini tashkil etish, qo'llash va tarqatishga xizmat qiladi. Uning eng istiqbolli tarkibiy qismlaridan platforma iqtisodiyoti, gig-iqtisodiyot va birgalikda iste'mol iqtisodiyotini ajratib ko'rsatish mumkin. Mazkur yangi faoliyat shakllari raqamli texnologiyalar tufayli vujudga kelgan.

Raqamlashtirish ekologik siyosat bilan uyg'unlashganda, resurslardan samarali foydalanish, energiya tejamkorlik, monitoring va hisobot, yashil tashabbuslar uchun platformalar, yashil moliya, suv resurslarini boshqarish, innovatsion startaplar va elektron boshqaruv kabi yo'nalishlar kuchayadi. Bunday hamkorlik barqaror rivojlanishga olib boruvchi integratsiyalashgan va innovatsion yechimlarni yaratadi.

Yashil transformatsiya kamroq resurs talab qiladigan tarmoqlar, yangi bozorlar va ish o'rinlari, mehnat unumdorligining o'sishi hamda innovatsion jarayonlarning faollashuvi bilan

kechadi. U iqtisodiy tizim tuzilmasini boyitadi, uning tarkibiy qismlari o'rtasidagi aloqani mustahkamlaydi va moslashuvchanlik salohiyatini oshiradi.

Raqamlashtirish barqaror rivojlanishga ikki tomonlama ta'sir ko'rsatadi: bir tomondan yangi chaqiriqlarni keltirib chiqaradi, boshqa tomondan ekologik va ijtimoiy muammolarni yechish vositasiga aylanadi. Energiya samaradorligi va chiqindilarni kamaytirish, ekologik monitoring uchun sensorlar va IoT, yashil elektronika va ishlab chiqarish, energetikada raqamli transformatsiya, aqlli shaharlar, buyurtma asosida ishlab chiqarish va birgalikda foydalanish iqtisodiyoti, elektron ta'lim va axborot savodxonligi hamda iqlim o'zgarishiga moslashish uchun raqamli vositalar shular jumlasidandir.

Raqamli iqtisodiyotning uch bosqichli rivojlanishi quyidagicha ifodalanadi: birinchi bosqichda dasturiy ta'minot, butlovchi qismlar, IT-konsalting, telekommunikatsiya va axborot xizmatlari; ikkinchi bosqichda raqamli xizmatlar, platforma iqtisodiyoti, birgalikda iste'mol va erkin daromad topish iqtisodiyoti; uchinchi bosqichda esa tarmoq biznesi, elektron savdo, Industriya 4.0 va algoritmik iqtisodiyot shakllanadi.

Raqamli texnologiyalar ekologik vaziyatni yaxshilash, issiqxona gazlari chiqishini kamaytirish, sanoat chiqindilarini boshqarishni optimallashtirish uchun katta salohiyatga ega. Taklif etilgan loyihalar qatoriga suv ekotizimlari, atmosfera havosi va quruqlik ekotizimlarining ekologik holatini mustaqil monitoring qilishning milliy tizimini yaratish, tabiiy resurslar elektron registrlarini ishlab chiqish, SEIS platformasiga bog'langan tahliliy tizim yaratish hamda ekologik patrul uchun mobil ilovalarni yo'lga qo'yish kiradi.

Raqamli iqtisodiyot jamiyat hayotining barcha sohalariga kirib borib, yangi ko'nikmalar, optimal qarorlar qabul qilish va ilmiy izlanishlarni rivojlantirish uchun virtual muhit yaratadi. Shu sababli, ishlab chiqarish sektorini qo'llab-quvvatlash, uning texnologik rivojlanishini ta'minlash, xizmatlar sohasini kengaytirish va milliy farovonlikni oshirish strategik vazifa hisoblanadi.

Xulosa

Jahon iqtisodiyotining transformatsiyasida ustun global tendensiyalar raqamlashtirish va ekologiyalashtirishdir. Ular kelajakda milliy raqobatbardoshlikni belgilovchi omillarga aylanadi. Jahon iqtisodiyotini rivojlantirish texnologik, ijtimoiy va ekologik jihatlarni muvozanatlashga tayanishi lozim. Raqamli iqtisodiyot — bu ilg'or axborot va intellektual texnologiyalarni hamda yangi avlod raqamli platformalarini joriy etishning innovatsion yondashuvidir. U keng axborot almashinuvi, katta ma'lumotlar, simsiz tarmoqlar, mobil qurilmalar va ijtimoiy media vositalari orqali jamiyat hayotining barcha sohalariga kirib boradi. Raqamli transformatsiya va ekologiyalashtirishning uyg'unligi barqaror, samarali va raqobatbardosh jamiyatni shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vuten D. K. (2023). Inten-sifikatsiya xalqaro faoliyatning raqamlashtirish asoslari. 73 b. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/58321/1/Vuten_bakalavr.pdf (04.02.2024).
2. Dutta S., Lanvin B., León L. R., Wunsch-Vincent S. (2022). Global Innovation Index 2022. What is the future of innovation-driven growth? URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf> (18.01.2024).
3. Kotsko T. A. (2020). Ekolohizatsiya ekonomiky yak instrument perekhodu do staloho rozvytku v umovakh nezavershenosti transformatsiynykh protsesiv. Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnia, 31(70), no. 3, 63–70. DOI: 10.32838/2523-4803/70-3-11.

4. Kudlai V. (2023). Hlobalni trendy ekologichnoho rozvytku svetovoi ekonomiky v umovakh tsyfrovizatsii. Halytskyi ekonomichnyi visnyk, no. 5(84), 7–14. DOI: 10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.05 (24.01.2024).
5. Natsionalna stratehiia Industrii 4.0, APPAU, Derzhavne ahentstvo z rozvytku elektronnoho uriaduvannia. URL: <http://www.ism.kiev.ua/images/strategy.pdf> (12.12.2023).
6. Heynitz H., Bremicker M. (2016). The Factory of the Future. Industry 4.0 – The challenges of tomorrow. KPMG AG, 67 p. URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/es/pdf/2017/06/the-factory-of-the-future.pdf> (27.01.2024).
7. Nieustroiev Yu. H., Yehorova-Hudkova T. I., Ostriancko V. V. (2020). Analiz vplyvu tsyfrovizatsii ekonomiky na systemu ekonomichnoi bezpeky derzhavy. Vcheni zapysky Universytetu «KROK», no. 4(60), 202–209.
8. Tomashuk I. V. (2022). Vplyv hlobalizatsiinykh protsesiv na suchasni ekonomichni systemy. Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky, no. 1(59), 153–165.
9. Tymoshenko N. Yu., Melekh N. V. (2019). Hlobalni prychyny ta suchasni tendentsii rozvytku tsyfrovyykh innovatsii v Ukraini ta sviti. Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk, 6(17), 84–89. DOI: 10.32840/2522-4263/2019-6-16.
10. Tomashuk I., Baldynyuk V. (2023). Eco-innovation as a basis for sustainable development. Three Seas Economic Journal, 4(1), 71–87. DOI: 10.30525/2661-5150/2023-1-9.
11. Tomashuk I., Baldynyuk V., Boltovska L. (2023). Green economy as a factor for ensuring sustainable development. Baltic Journal of Economic Studies, 9(3), 194–206. DOI: 10.30525/2256-0742/2023-9-3-194-206.
12. Tomashuk I. (2022). Green economy as a guarantee of sustainable development. Three Seas Economic Journal, 3(2), 105–119. DOI: 10.30525/2661-5150/2022-2-15.